

A. Ü. Tıp Fakültesi Koruyucu Hekimlik ve Hijyen Enstitüsü
SOSYAL SAĞLIĞIMIZ VE EUGENICS

Dr. Sevim Örnek *

Dünyanın bugünkü şartlarında sağlığımız deyince, daha ziyade cemiyet sağlığımız göz önüne alınmakta fakat bu da yine evvelâ topluluğu yapan fertlerin sağlık ve sağlamlığına dayanmaktadır. Cemiyeti teşkil eden bu insanların sağlığı da her şeyden evvel sağlam olarak doğmalarıyla başlar.

Bütün canlı varlıklar gibi insan sağlık ve varlığı da iki gurup faktörlerin tesiri altındadır. Sosyal metabolizmayı idare eden bu faktörler ise: 1- şahsî faktörler; 2- muhitî faktörlerdir.

Biz insan sağlığının temelini teşkil eden şahsî faktörlerden *genetiği* bu günkü sağlık dâvalarımızın çok önemli bir konusu olarak bir defa daha ele almak ve sağlam, iyi nesil yetiştirmek yani eugenics'in ehemmiyetini belirtmek istiyoruz.

Genetik : İrsiyet bilgisi demektir. Burada bize ana ve babamızdan, onlara da daha evvelkilerden geçip gelerek şahsiyet ve beden ve ruh kabiliyet ve istidatlarını yapan unsurlar mütalâa konusudur. İnsan varlığı ana ve baba yoluyla intikal eden *irsiyet* denilen mazi varlığının tesiri altındadır. Bu suretle insanlar bazan irsiyetle gelen iyi vasıflarla sağlam ve iyi insan olarak doğarlar; bazan da nesiller boyunca devam eden fena kabiliyetler, fena istidatlar, hastalık ve malûliyetlerle dünyaya gelirler. Şahsın bünyesinde yerleşmiş olarak doğuşunda mevcut olan bu ruh ve beden kabiliyet ve istidatları baba ve ananın tenasül hücrelerinde mevcut olan *gen* denilen elemanlarla fetüse intikal eder. Genler sex hücrelerinin kromozomları üzerinde bulunmaktadır. Diğer bütün canlılarda olduğu gibi insanlarda da bütün doku hücrelerinin kromozomları şekil ve sayı itibariyle aynı olmak üzere (48) adettir. Fakat olgun dişi ve erkek sex hücrelerinin kromozomları hem vücudun diğer hücrelerinden farklı ve hem de adette onların yarısı kadardır. Sex hücrelerinin kromozomları vücudun diğer doku hücrelerinden farklı olduğu gibi erkek ve dişi sex

* A. Ü. Tıp Fakültesi Koruyucu Hekimlik ve Hijyen Enstitüsü Doçenti.

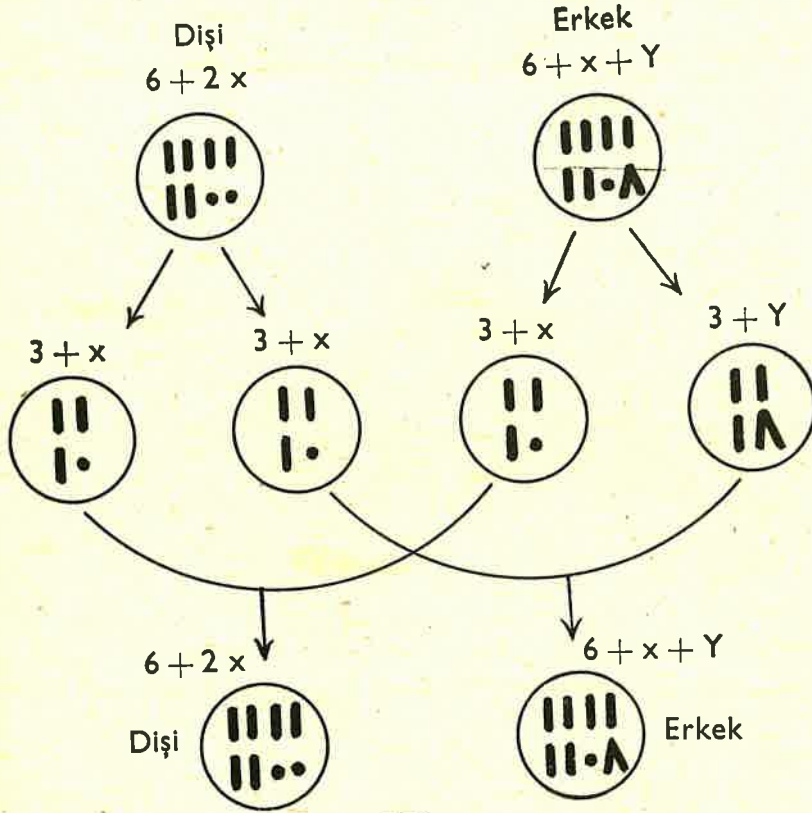
hücreleri de birbirinden farklıdır. İnsanda kadın sex hücrelerinde birbirinin eşi 46 ve farklı olarak ta $2 X$ yani $(46+2 X)$ kromozom mevcuttur. Erkek sex hücrelerinde ise biri birinin aynı 46 ve farklı olarak ta bir adet (X) ve bir adet (Y) kromozomu yani $(46+X+Y)$ olduğu kabul edilmiştir. Dişi germ hücrelerindeki (X) kromozomları daima dişi cinsiyet, erkek germ hücrelerindeki (Y) kromozomları da daima erkek cinsiyeti yapma vasfını taşırlar.

İnsan uzviyetinde bütün hücreler mitozis ile bölünerek çoğalırlar ve ürerler. Her husule gelen yeni hücrenin kromozom sayısı değişmez yine 48 adet olarak kalır. Buna mukabil sex hücreleri over ve testislerde husule geldikten sonra gelişmeleri diğer hücrelerinkinden farklı olmakta ve gelişmeleri esnasında redüksüyona uğramaktadırlar. Böylece olgun, aşılamağa ve aşılamağa hazır germ hücreleri vücudun diğer doku hücrelerinden hem kromozom şekli ve hem de adedi itibariyle farklı olurlar. Olgun dişi hücresi $(23+X)$, olgun erkek germ hücresi ise ya $(23+X)$ veya $(23+Y)$ kromozomunu ihtiva ederler. Gerek erkek ve gerekse dişi germ hücrelerindeki bu redüksüyonla bölünme, olgunlaşma hâdisesini ve evlâtlarda cinsiyetin ne şekilde teşekkül ettiğini kromozom adedi daha az olan (4 çift) drosophylada takip etmek daha kolaydır (Şekil 1).

Şekilde görüldüğü üzere evlâtların cinsiyeti dişi germ hücresi ile birleşecek erkek germ hücresinin ihtiva ettiği (X) veya (Y) kromozomuna bağlıdır. Yani babanın (Y) kromozomu yalnız kendi erkek evlâtlarına geçebilir. Yine babanın (X) kromozomu ise yalnız kız evlâtlarına geçebilir. Babanın (X) kromozomu hiçbir zaman erkek evlâdına geçmez. Annenin (X) kromozomu ise hem erkek ve hem de kız evlâtlara geçer.

Eğer vak'alarda karakterler babanın (X) kromozomları üzerinde lokalize olmuşsa, bu karakterler babadan yalnız kız evlâtlara intikal eder. Hele bir de bu karakterler dominant ise babanın karakterleri kızlarda aşikâr olarak görülür. Eğer babanın (X) kromozomu üzerinde lokalize olan ve kız evlâtlara geçen bu karakterler resessiv ise, evlâdın anneden aldığı (X) Kromozomunda mevcut dominant vasıfları altında gizlenip kahrılar, ve hiçbir zaman aşikâr olarak görünmezler. Fakat bu vasıflar nesillere intikal etmekte devam eder. Günün birinde doğacak evlât bu resessiv vasıfları hem anneden ve hem de babadan alacak olursa yani anneden dominant vasıf almazsa o vakit resessiv vasıf

aşikâr olarak ortaya çıkacaktır. Bu olay Mendel'in şu şemasıyla (şema) daha iyi anlaşılmaktadır. Biri beyaz diğeri siyah iki kobay çiftleştirilirse ilk generasyonda yalnız siyah evlâtlar elde edilir. Eğer bu

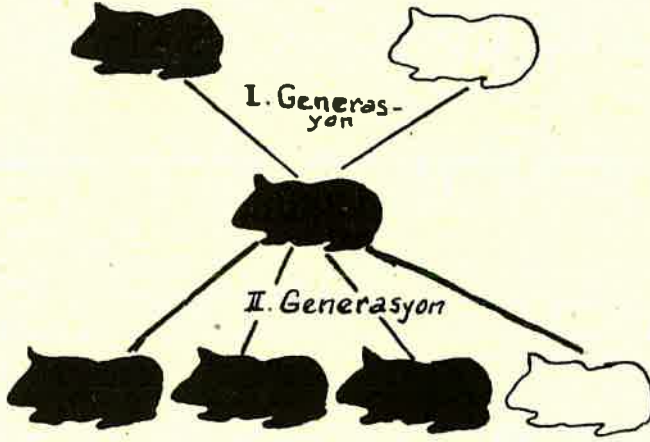
Şekil : 1

elde edilen kobaylar kendi aralarında çiftleştirilirlirse bunlardan husule gelecek yavruların üçü siyah biri beyaz olacaktır. Burada siyahlık dominant, beyazlık ise resessivdir.

Aynı şekilde babanın karakterleri (Y) kromozomu üzerinde yerleşmişse bu karakterler de hiçbir surette kız evlâtlara intikal etmez. Yalnız erkek evlâtlara geçerler.

Kadının sex hücrelerindeki (X) kromozomu ise hem erkek ve hem de kız evlâtlara geçtiği için annenin hereditör karakterleri hem erkek ve ehm de kız evlâtlara intikal eder.

Bütün bu izahlardan bazı vasıflar, karakterler, hastalık ve malûliyetler neden yalnız kızlarda veya erkeklerde veya her iki cinsten de görüldüğünü, bazı vasıfların hastalık ve malûliyetlerin aileden kaybolmuş görüldüğünü ve kaybolmuş görünen bu vasıfların nereden günden birinde yeni generasyonda ortaya çıktığını açıklamış bulunuyor.

Şekil : 2

Ana ve babadan hereditör olarak nesillere intikal eden hastalık ve malûliyetler doğacak şahısların sağlığı üzerinde oynayacağı rol bakımından çok ehemmiyetle ele alınması icap eden bir mevzudur. Bu bakımdan hereditör olarak generasyonlara intikal eden hastalıklardan bazıları aşağıdaki listede gösterilmiştir.

Hereditör hastalıklardan bazıları :

- Achondroplasia
- Quincke edemi
- Anodontia
- Bouvert hastalığı
- Diabetes insipidus
- Diabetes mellitus
- Epicanthus
- Glaucoma
- Hypertrichosis

Recklinghausen
 Ichthyosis Vulgaris
 Marie hastalığı (herediter serebellar ataxia)
 Otosclerosis
 Parkinson
 Polydactylia
 Addison
 Albinism
 Amorotik idiyosi
 Arthritis deformans
 Ataxia
 Diffüz sclerosis
 Hemophilia
 Hydrops
 Microcephalia
 Progressiv muskular dystrophia
 Epilepsi
 Huntington chorea'sı
 Sağır-dilsizlik
 Siklofreni
 Demantia precox
 Paranoia
 Psychoneurosis

Burada şöyle bir sual ortaya çıkabilir: Acaba her hangi bir müdahale ile karakterleri taşıyan genlere tesir edilemez mi? Müspet yönden yani bozuk karakterlerin düzeltilmesi için genler üzerine her hangi bir tesirde bulunmak bu gün için mümkün değildir. Bu hususta drozophylalar üzerinde yapılan tecrübelerden de henüz kat'i neticeler alınmamıştır. Buna mukabil sağlam ana ve babadan doğan ve sağlam genleri taşıyan bir kimse hayatının herhangi bir safhasında kurşun, cocain, benzol, gibi şimik veya rontgen şuaları gibi fizik tesirlere ve bazı enfeksiyonlara maruz kalmakla vücudunun diğer hücrelerinde olduğu gibi sex hücrelerinde ve fetüse tesir ederek fetüste de bozukluk ve hasarlar yapılabiliyor ve genler üzerine menfi yönden tesir ederek bunların çocuklarında malûliyet ve hastalık husule getirebiliyor.

Bu gün muhiti faktörler, sağlık üzerindeki tesirleri bakımından nasıl ehemmiyetle ele alınıyor ve bunların zararlı ve fena tesirlerinden sağlığımızı koruma çareleri araştırılıyorsa genetikle geçen fena kabiliyetlerden, hastalık ve malûliyetlerden korunmak, sağlam bir cemiyetin temel taşlarını teşkil eden sağlam ve sıhhatli nesillerin yetişmesini sağlamak ve bilhassa bu günkü şartlarda mühim ve büyük bir problem haline gelmiş olan akıl ve ruh hastalıklarıyla, malûliyetleri önlemek günümüzün önemle üzerine eğilmek zorunda olduğu bir davadır. Yirminci asrın hayat ve mücadele şartları bütün dünyada akıl ve ruh hastalıklarını arttırmış bulunmaktadır. Bu gün için İngilterede akıl ve ruh hastalıklarının 8/1000 ve bu hastalıkların da 70-80 % hereditör olduğu bildirilmektedir. Bu durum ise yarınki nesil için büyük bir tehlike teşkil etmektedir.

Cemiyet sağlığını ehemmiyetli derecede tehdit eden fena nesil tehlikesini önlemek akıl, ruh ve bedeni kabiliyetleri sağlam insan doğmasını temin etmek için gerekli tedbirlerin alınması lâzımdır. Esasen genetik hijyeni olarak tarif edilen eugenics bilimi de bu hedefi gaye edinmekten doğmuş bir bilimdir. Eugenics, daha iyi üretim ile insan nesillerini ıslah etme ilmi olarak 1883'te Galton tarafından tarif edilmiştir.

İyi nesil yetiştirmek için istenilen yeni genler elde edilemez. Fakat selektif nesil yetiştirme metodu ile iyi bir yol tutulabilir ve iyi genleri elde tutarak fenalarını elimine ederek iyi nesil yetiştirilebilir. Eugenics bakımından bir evliliğin muvaffakiyeti bu evlilikten gelecek nesillerin normallliği ve sağlamlığı ile ölçülür.

Nebatlar âleminde, hayvan sürülerinde selektif üretim ile çok meşgul olunduğu ve hattâ çok iyi neticeler alındığı gayet iyi bilinmektedir. Bu çeşit çiftleştirmelerle hayvanlarda muvaffakıyetli neticeler alınmasına rağmen bu tarz insanlar için kabili tatbik bir usul değildir. Netekim II. Dünya Harbi sıralarında üstün ırk yetiştirmek gayesiyle Hitler'in Almanlar üzerinde bu usulü tatbik ettiği ve insan harası diyebileceğimiz kaplarda yetiştirilen nesillerden beklediği neticeyi alamadığı bilinen bir hakikattır. Fakat eugenics bakımından insanlar için de tatbik edilecek bazı hususlar vardır. Bunlar :

- 1 — Şahsî eğitim
- 2 — Organizasyon
- 3 — Ayırma

4 — Cerrahî usuldür.

1 — Şahsî eğitim, halkı bu probleme karşı uyanık kılan bir yoldur. Bu maksatla gerek okullarda öğrencileri ve gerekse halk kitlelerini heredite ile kabiliyetlerin, hastalık ve malûliyetlerin gelecek nesillere intikali hakkında iyice tenvir edilmelidir. Evlenecek şahıslara, evlenmek istedikleri kimsenin aile tarihcesi hakkında bilgi edinmesinin lüzumunu anlatmalıdır. Hekimler bu hususta kendilerine başvuracak şahısları aydınlatıcı ve ikna edici bilgiye sahip ve bunu vazife olarak benimsemiş olmalıdır. Gerek kendi ailesinde gerek evlenmek istediği şahsın ailesinde hereditör bir hastalık veya malûliyet bulunan bir kimse sistematik olarak gebelikten kaçınacağını ümit ederse, bunun güvenilecek ve muvaffakiyetle devam ettirilecek bir tedbir olmadığına inandırılmalıdır.

2 — Hereditör hastalıklardan ve malûliyetlerden birine bilhassa aklî ve ruhî hastalıklara musap olanların evlenmelerine mâni olmak veya bu gibi hastalıklara musap kimselerin çocuk yapmalarını kanunen önlemek, cemiyetin sağlamlığı için çok lüzumlu bir tedbirdir. Bizim Hıfzısıhha Kanunumuzun 122, 123, 124 cü maddeleri eugenics için konulmuş hükümleri ifade etmektedir.

Eugenics bakımından evliliğin feshi için yapılan müracaatlarda mahkemelere evlilik aktinin kaldırılması için yetki verilmelidir.

3 — Eugenics bakımından alınacak tedbirlerden biri de ayırma yani aklî ve ruhî hastalıklara musap kimselerin evlenme ve çocuk yapmalarına mâni olmak için cemiyetten ayırmak usulü ileri sürülmüştür. Fakat bu, ayırma kampları, ayırma yerlerinin temini bakım ve masrafları yönünden tatbiki çok güç bir tedbirdir.

4 — Eugenics için alınacak tedbirlerden biri de cerrahî usuldür. Burada takip edilen yol, erkeklerde, vas deferensleri; kadınlarda fallopian tüplerini kesmektir. Gerçi bu çok şiddetli bir tedbir gibi görülüyor da en iyi netice alınan usuldür. Çünkü operasyonun tatbik edildiği şahısta seksüel kapasite ve aktiviteye hiçbir zarar vermemesi, yalnız üremeye mâni olması bakımından en iyi korunma çaresidir.

Cerrahî usul Amerika Birleşik Devletlerinde 1927'de 28 state tarafından kabul edilmiş ve tatbikata girmiştir.

Experler, sterilizasyon plânının tatbikiyle akıl ve zekâca noksanların bir generasyonda 36 % nisbetinde azaldığını ve bu gibi akıl ve

zekâca noksan şahısların, delilerin himayesi için senede 2 milyon dolar tasarruf edildiğini bildirmektedirler.

Fakat cerrahî usulle yalnız dominant vasıflar generasyonlarda ortadan kalkmış oluyor. Şahısların taşıdıkları resessiv karakterler yine nesillere geçmekte devam ediyor. Bu bakımdan eugenics için bütün tedbirlerin beraberce alınması icap etmektedir.

Bütün bunlar arasında bu gün için mevcut şartlarda tatbik edeceğimiz tedbir Hıfzısıhha Kanununun eugenics hakkında koyduğu tedbirleri ciddiyetle ele alıp tatbik etmektir.

H Ü L Â S A

Sosyal sağlığımızın temelini teşkil eden ferdî sağlığımız, herşeyden evvel sağlam ve sıhhatli doğmakla başlar. Genetik faktörlerle bağlı olduğumuz mazi, gene bu faktörlerle istikbale akıp gider. Bu suretle ya sağlam insanlardan sağlam vasıflarla sağlam nesiller meydana gelir veya aksine olarak bozuk karakterli, hasta, malûl kimselerden bozuk vasıflarla malûl ve hasta insanlar doğar.

Maziden intikal eden bozuk vasıfları ıslah ederek bu gibi kimselerden sağlam nesiller yetiştirmek tedbiri bu gün için mümkün değildir. Bunun tek çaresi, evlenmeyi ve doğumu kontrol altına alan eugenics tedbirleridir. Bu tedbirlerin bir kısmının ana hatları ile ifade edilmiş bulunan Hıfzısıhha Kanununun 122, 123, 124 üncü maddelerinin daha geniş ve sarih esaslarla ve bilhassa çok ciddî şekilde tatbikini sağlayacak tedbirleri almak lâzımdır.

R E S U M E

Notre santé individuelle qui est la base de notre santé sociale, debute avant tout, par une naissance saine et salubre. L'antecedent auquel nous sommes attachés par les facteurs génétiques, sécoule vers l'avcnir, également avec ces facteurs. Ainsi soit des individus sains prennent naissance des générations solides, caractérisées par leur robustesse, soit, au contraire, des personnes déficientes provenant des hommes débiles et malades.

Actuellement, il s'avère impossible d'obtenir des générations robustes, en améliorant le caractère défectueux génétique des personnes déficientes, qui provient du passé. A ce sujet, seul remède sont les mesures eugéniques qui contrôlent les mariages et les l'accouchement Il est nécessaire de prendre des mesures qui assureront selon les Il est nécessaire de prendre des mesures qui assureront selon les principes précis, l'application encore plus sérieuse et plus élargie des articles 122, 123 et 124 de la "Loi de santé Publique", articles dans lesquels sont décrites principalement une partie de ces mesures eugéniques.

LİTERATÜR

- 1 — CURRIE, J. R.; MEARNES, A. G.: Mañuel of Public Health and Hygiene, 1948.
 - 2 — BOLDUAN, C. F.; BOLDUAN, N. W.: Public Health and Hygiene, 1950.
 - 3 — BOYD, M. F.: Preventive Medicine, 1950.
 - 4 — MAXCY, K. F.: Preventive Medicine and Public Health, 1956.
 - 5 — GRUNDY, F.: Preventive Medicine and Public Health, 1957.
 - 6 — LEAVELL; CLARK: Preventive Medicine for the Doctor in his Community, 1958.
 - 7 — BURN, J. L.: Recent Advances in Public Health, 1957.
 - 8 — TURNER, C. E.: Personal and Community Health, 1959.
 - 9 — MUTLU, K.: Histoloji Genel Bölüm, 1955.
-

